

עיונים לפרשת חיי שרה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

שיחתן של עבדי בתי אבות

הרב שאולי גרינפלד

עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר עבד אברהם, אשר נשלח להביא אשה ליצחק. התורה כל כך מאריכה בסיפור, עד שראתה לנכון לספר אפילו שלבן הניח תבן ומספוא לפני הגמלים שהביא אליעזר!

ועתה יש לשאול: מדוע בחר רש"י בפסוק אחר מהמדרש, וכן מדוע בחר דוקא בפסוק זה שנמצא באמצע הסיפור של אליעזר?

כדי להבין את הדברים, נחזור לדברי הרמב"ם במורה הנבוכים⁴, שהבאנו בפרשת נח:

"דע, שכל סיפור שתמצא מוזכר בתורה, הוא לתועלת הכרחית בתורה, אם לאימות השקפה שהיא יסוד מיסודות התורה, או לתיקון מעשה מן המעשים, כדי שלא יהא בין בני אדם עול ורשע".

חז"ל הבינו שאם התורה חוזרת על אותו תוכן פעמיים, ודאי שאין זה בא לתיקון המעשים, שהרי לזאת מספיק פעם אחת, אלא שהתורה באה ללמד אותנו השקפה שהיא יסוד מיסודות התורה.

והבינו חז"ל, ממה שהתורה הביאה את הסיפור באופן של ירידה לפרטים כל כך קטנים, כמו נתינת האוכל לגמלים, שההשקפה שהתורה באה ללמד, היא שהקב"ה שמח בכל מה שקשור לאבות הקדושים, אפילו בשיחתם של עבדיהם, אפילו בסיפור על נתינת האוכל לגמל של העבד שלהם. ומכאן נלמד אנחנו כיצד להעריך ולכבד את דמויות הווד של עם ישראל.

יחס של הערצה כלפי דמויות הגדולות של האומה, יכול להבטיח את מעמדנו כנאמנים למוסר האלוקי, יותר מכל דקדוק הלכה, כיון שהוא מבטח את שמירתנו

בפרשתנו מספרת התורה באריכות רבה על קורותיו של אליעזר עבד אברהם, אשר נשלח להביא אשה ליצחק. התורה כל כך מאריכה בסיפור, עד שראתה לנכון לספר אפילו שלבן הניח תבן ומספוא לפני הגמלים שהביא אליעזר!

חז"ל כבר עמדו על קושיה זו, וכך נאמר במדרש רבה¹:

"ויתן תבן ומספוא לגמלים², א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים וג' דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא".

תשובתו של המדרש, תמוהה מאד מצד עצמה: וכי למה באמת הסיפור על אליעזר לפרטי פרטיו, יותר חשוב מפרטי ההלכות, כך שהסיפור יינתן בהרחבה, ואילו ההלכה רק ברמז?

עוד יש לשאול, כיצד בכלל המדרש עונה על השאלה, הרי את המספוא נתן לבן, ואם כן פסוק זה אינו 'שיחת עבדי בתי אבות', אלא שיחת לבן!

עוד קשה, שהמדרש בתשובתו מתייחס לכך שהסיפור על אליעזר מופיע פעמיים, פעם התורה מספרת, ופעם אליעזר מספר, - "הוא אומרה ושונה", בעוד שהמדרש מופיע על פסוק שנאמר לפני הסיפור של אליעזר?

רש"י בפירושו הביא את המדרש, אך על פסוק אחר³:

"ואבא היום אל העין- אמר רבי אחא יפה שיחתן של

על דבריו:

"מנהג מקומנו לא היה מעולם כזה, והטעם כי הישיבה אינה אלא על דעת האכילה וכל זמן שאינו אוכל, הברכה עובר למצוה היא באמת".

ביאור דברי הראב"ד, שהבין שדעת הרמב"ם שהמצווה היא הישיבה בסוכה, ולכן סבר הרמב"ם להצמיד אליה את הברכה, כדי לברך 'עובר לעשייתך'. ואילו שיטת הראב"ד שכיון שחז"ל דרשו⁹ "תשבו כעין תדורו", הרי שאין שום יתרון לפעולת הישיבה, אלא הנכון להצמיד את הברכה למעשה העיקרי שהוא האכילה בסוכה.

והנה זו אותה מחלוקת: דעת הרמב"ם שכיון שהתורה נקטה 'תשבו', הרי שאדרבא, פעולת הישיבה היא החשובה, שהרי זו הפעולה שהתורה בחרה להשתמש בה¹⁰.

ונשאלת השאלה מניין לקח הרמב"ם את שיטתו שיש להעדיף את המילה הכתובה, אף שחז"ל ריבו מדרשה גם דברים נוספים? דבר זה ביאר הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, בקונטרס דברי סופרים¹¹:

"וטעמו של דבר זה פשוט מסברא דכיון שאנו רואין שהתורה האריכה בדבר זה יותר מחבירו מסתמא הוא חשוב יותר. ועיין בפירוש רש"י פ' חיי שרה "א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום יותר מתורתן של בנין, שהרי פרשתו של אליעזר עבד אברהם נכפלה שתי פעמים והרבה מגופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה", הרי שרבותינו ז"ל העירונו בזה **דבדבר שהוא יותר חשוב לפני המקום בו האריכו הכתובים יותר**".

הרי שמקורו של הרמב"ם לכך שיש יתרון למילה שהתורה בחרה להשתמש בה, מקורו במדרש חז"ל שהבאנו, שכיון שחז"ל לימדו אותנו שהתורה האריכה בסיפור על אליעזר הוא מפני שהסיפור הזה חביב על ה', הרי שאם התורה נקטה פדיון בשה וישיבה בסוכה, הרי שכך יותר חביב לפני המקום.

ועל כן המדרש בחר להיות מוסב על הפסוק בו לבן נותן אוכל לגמלים, שהרי זה הפסוק שנראה הכי מיותר בפרשה, אף שהוכיח את דבריו מהיכפלות הסיפור.

ויש לומר, שרש"י בחר בפסוק אחר, כיון שזה הפסוק שבו אליעזר מתחיל לספר על **עצמו**, ואם כן בפסוק זה ניכר ביותר הרעיון של "יפה שיחתם של **עבדי** אבות".

והנה, מצאנו בשיטת הרמב"ם, שיש מי שכתב שמימרא זו של חז"ל, "יפה שיחתם של עבדי בתי אבות", יש בה גם נפקא מינה הלכתית.

הרמב"ם כתב בהלכות בכורים⁵, בעניין פדיון פטר חמור:

אם אין לו שה לפדותו פודהו בשוויו ונותן דמיו לכהן, לא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו, שאם היה לו פטר חמור ששווה עשר סלעים יש לו לפדותו בשה שווה דינר ולא יהיה זה חמור מן ההקדש שנפדה בכסף בשוויו.

הרי שדעת הרמב"ם שמהתורה לכתחילה פודה בשה ולא בשווי החמור, ואילו שיטת הטור⁶ אין יתרון לפדיה בשה או בשווי החמור:

"וכשם שפודהו בשה כן פודהו בכל מה שירצה".

מה המחלוקת?⁷ שיטת הרמב"ם כיון שהתורה כתבה בפירוש פדייה בשה, הרי שיש יתרון לפדייה בשה. ואילו שיטת הטור שכיון שהתרבה פדיון בשווי החמור, הרי שאין יתרון אם יפדה כך או כך. דוגמא נוספת לכך שהרמב"ם נותן מעמד מיוחד למילה הכתובה בתורה, למרות שחז"ל למדו לרבות מעבר לכתוב בפירוש, מצאנו לגבי הברכה על מצוות סוכה. וכך כתב הרמב"ם בהלכות שופר וסוכה⁸:

"כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה".

הרי שדעת הרמב"ם שיש להסמיך את ברכת המצוות על הסוכה, לפעולת הישיבה. הראב"ד במקום השיג

9	סוכה כ"ו.	5	י"ב, י"א
10	ראה בשיחות הרב צבי יהודה מועדים א עמ' 136,	6	הלכות פטר חמור סימן שכ"א.
	שביאר כך את שיטות הרמב"ם והראב"ד.	7	ראה בחוברת אבני משפט ט"ז, במאמר של הרב
11	כ. נדפס בקובץ שיעורים חלק ב'.		מאיר ברקוביץ, עמ' 190-191.
		8	ו, י"ב.